

Írta: Neményi Eszter

EGY VILÁGELSŐ TÖRVÉNY A GYERMEKVERÉS TILALMÁRÓL - a svéd törvényhozás történelmi háttere -

1979-ben – amely a Gyermek Nemzetközi éve volt – Svédország a világon elsőként jogszabályban tiltotta meg a gyermekek testi fenyítését, fizikai bántalmazását.

„A gyermekeknek joguk van a személyes gondoskodásra, biztonságra és az érdekeiket leginkább szolgáló neveledésre. A gyermekek személyiségét, egyéniségét tiszteletben kell tartani, és nem vehetők alá fizikai büntetésnek vagy egyéb más megalázó bánásmódnak.”
/Svéd Családjogi törvény 6. fejezet. /

Svédországban a gyermekek tisztában vannak azzal, hogy a szülők nem üthetik meg őket, tudják, hogy ez törvény által büntetendő cselekedet.

1979-ben az Igazságügyi Minisztérium egy felvilágosító programot indított a törvénnyel kapcsolatban: hírt adott róla a média, beszélgetések tárgya lett az iskolákban, hirdetések formájában olvasható volt a tejes dobozokon, és szórólapokat terjesztettek „Lehet sikeresen gyereket nevelni verés nélkül?” címmel. Ez a kiadvány bemutatta magát a törvényt és az okokat, amiért fontosnak tartották a megalkotását. Emellett felsorolt számos olyan szolgálatot, szervezetet, amelyekhez tanácsért, segítségért fordulhatnak azok a szülők, akik szükségét érzik valamiféle külső segítségnek. Ezt a tájékoztató kiadványt eljuttatták valamennyi svéd háztartásba, lefordították angolra, németre, franciára, spanyolra és számos más idegen nyelvre, hogy az országban élő minden bevándorló család számára is hozzáférhetővé váljon.

Svédország 8 millió lakosa 3,5 millió háztartásban él, közel 4 millió 18 éven aluli gyermekkel.

A törvény hátterében

Ahogy a legtöbb más országban, korábban Svédországban is magától értetődő volt, hogy a szülőknek, nevelőknek joguk van megütni gyermekeiket. Körülbelül 150 évvel ezelőtt még a férjnek is joga volt megfenyíteni feleségét, gyermekeit, szolgáit. Durván bántalmazhatta, kegyetlenül megverhette őket, és csupán akkor emeltek vádat ellene, és ítélték el, ha valamelyikük belehalt.

A feleség, szolgák megfenyítésének jogát a XIX. század végén törölték el, a gyermekek testi fenyítésének joga azonban fennmaradt. A Büntető törvénykönyv annyiban módosult, hogy ha a gyerek súlyos sérüléseket szenvedett a „fegyelmezés” következtében, a szülő ellen vádat emelhetek és büntethetővé vált.

A gyermekek testi fenyítésének kívánatos volta széles körben osztott nézet volt Európa számos országában. E szerint a gyerekeknek nem lehetett önálló akaratuk, fontos volt viszont időben elkezdni a gyerekek „megregulázását”. Több ilyen értelmű gyermeknevelési könyv is született, melyek még jó tanácsokkal is szolgáltak arra vonatkozólag, milyen eszközökkel és mennyire erősen kell megütni a gyereket.

Változó attitűdök és törvények a XX. század elején

A demokratikus elvek általános terjedése a társadalom közvetítésével a gyermeknevelési elvek terén is megújulást hozott. A gyermek egyre inkább önálló egyéniségként kezdett

megjelenni, egyre világosabban körülhatárolt jogokkal. Az új gondolkodásmód számos jogszabály-módosítást eredményezett, ezek pedig visszahatottak a közvélemény alakulására is. 1920-ban már megjelent az a jogszabály, mely a gyermek mindenek felett álló érdekét tekintette elsődlegesnek, ám ez még nyíltan megengedte a szülőknek a gyerek megbüntetését.

1949 óta a Családjogi törvény szabályozza a szülő-gyermek közötti kapcsolatot. Ebben a jogszabályban a korábban használatos „büntetés” szót felváltotta a „fegyelmezés, megfeddés” kifejezés. Kimondatott, hogy a szülő joga gyermeke fegyelmezése érdekében választani a megfelelő eszközök közül, a „büntetés” szó kiiktatásával azonban jelezték, hogy a cél elsősorban a tanítás, a nevelés, a gyermek magatartásának előre mutató, jövőre irányuló változtatása, nem pedig fizikai vagy más típusú fájdalom okozása múltbeli tettekért.

1957-ig a Büntető törvénykönyv még felmentő intézkedéseket tartalmazott arra az esetre vonatkozóan, ha a felnőtt a gyámsága alá tartozó személyt csekély sérülést okozó mértékben bántalmazta. Ekkor ezt a kitételt eltörölték, és tilossá vált bárminemű sérülést okozni a gyerekeknek.

1958-ban az iskoláknak is megtiltották a testi fenyítés alkalmazásának minden formáját, 1960-ban pedig kiterjesztették ezt a tilalmat minden gyermekeket ellátó szociális intézményre.

Egy, a hatvanas évek közepén készült felmérés azzal az eredménnyel zárult, hogy még mindig nagyon sok svéd családban voltak kitéve a gyerekek rendszeres verésnek. Ennek eredményeként az Igazságügyi Minisztérium indítványozta, hogy a törvény nyíltan mondja ki, hogy a testi fenyítés semmilyen formája nem megengedhető, a Parlament azonban ekkor még nem akart ilyen messzire menni. Megelégedtek azzal, hogy a Büntető törvénykönyv tiltotta a gyermeknek való bármiféle sérülés okozását. Módosították viszont a Családjogi törvényt annyiban, hogy kivették belőle azt a részt, mely lehetővé tette, hogy a szülők belátásuk szerint fegyelmezzék gyermekeiket. Tulajdonképpen ez a lépés jelentette a gyermekek testi fenyítésének eltörlését Svédországban. 1966-ra kigyomláztak a jogszabályokból minden olyan utalást is, mely még igazolhatta volna a szülők testi fenyítéshez való jogát.

Ennek eredményeként az a helyzet állt elő, hogy a gyermekét megütő szülő tette azonos jogszabályi elbírálás alá esett azzal, mintha egy másik személyt, vagy más személyt gyermekét bántalmazta volna. Ilyenkor pedig a Büntető törvénykönyv döntött arról, hogy az adott esetben történt-e bűncselekmény, vagy nem.

A hetvenes években megerősödtek a gyermekjogokat védő szervezetek, akik a Nemzeti Egészségügyi és Jóléti Bizottsággal, valamint az összes politikai párt női szervezetével együtt síkra szálltak a gyermekneveléssel kapcsolatos attitűdök gyökeres megváltoztatása mellett. Úgy vélték, ennek a nézetnek a jogszabályokban is erőteljesebben kellene megjelennie. A civil szervezetek és a tömegkommunikáció csatornái egyaránt nagy figyelemmel fordultak a gyermekbántalmazásos esetek felé.

1975-ben például nagy nyilvánosságot kapott egy eset, amikor egy apa olyan súlyosan bántalmazta három éves kislányát, hogy kórházba kellett szállítani, mert egész testét zúzódások borították. A bíróság felmentő ítéletet hozott az ügyben, mondván, hogy az apa nem lépett túl szülői fegyelmezéshez való jogán, a parlament viszont az eset kapcsán szükségesnek látta a Családjogi törvényben szabályozni, azaz teljesen megtiltani a gyermekek testi fenyítését.

1977-ben a Svéd Kormány egy Gyermekjogi Bizottságot hozott létre, tagjai között politikusokkal, szakértő jogászokkal, pszichológusokkal, pszichiáterekkel, és még számos állami és civil szervezet képviselőivel. A Bizottság feladata annak vizsgálata volt,

beilleszthető-e a Családjogi törvénybe egy a gyermeknevelés során a testi fenyítést tiltó záradék. A Bizottság felmérést végzett azt kiderítendő, mennyire voltak tisztában az emberek azzal, hogy valójában 1966 óta a gyermekek megfenyítése nem engedélyezett. Az eredmény kiábrándító volt. Számos gyermekpszichológus és gyermekpszichiáter meghallgatására került sor a Bizottság munkája során, akik egyértelművé tették, hogy a gyerekek testi fenyítése helytelen és ártalmas gyakorlat. Mint rámutattak, az erőszakos cselekedetek nem csak fizikai sérüléseket okoznak, hanem lelkieket is, valamint a gyermek kapcsolatteremtő képessége is zavart szenvedhet. Nem csak a testi fenyítés okozhat komoly sérülést a gyermeknek, de ilyen hatású a megalázás és a sértő bánásmód is: csorbát szenved a gyermek önértékelése, és ennek hatásai még felnőttkorban is jelentkeznek.

Így 1978-ban a Gyermekjogi Bizottság azt indítványozta, hogy a Családjogi törvény keretében hozzanak határozott tiltó intézkedéseket a gyermekek testi fenyítése, és minden más lekezelő, megalázó eljárás ellen. Ez az előterjesztés kimondta, hogy a gyermekek nem büntethetők ütlegeléssel, pofozással, fülhúzással vagy más ezekhez hasonló cselekedettel, és nem vethetők alá semmilyen okból fizikai, érzelmi korlátozásnak, kényszernek. A szabályozáshoz nem kapcsolnak szankciókat megszegése esetére, ilyenkor nem indult bünvádi eljárás, és nem alkalmaztak pénzbüntetést sem. A cél az volt, hogy elmondják a szülőknek: a testi fenyítés nem elfogadható módja a gyermeknevelésnek.

Befejezésül a Gyermekjogi Bizottság hangsúlyozta jelentésében, milyen fontos, hogy a közvélemény tisztában legyen azzal, hogy tilos a gyermeket nevelési szándékkal bántalmazni. Kiemelték emellett egy általános szülői felkészítő program lehető legsürgősebb elindításának szükségességét. Annál is inkább, mivel Svédországban számos bevándorló család él, akik olyan kultúrákban nőttek fel, ahol a verés a gyermeknevelés mindennapos eszköze volt.

A Kormány egyetértett a Gyermekjogi Bizottsággal, és ajánlásait egy törvényjavaslatban terjesztette elő. A parlamenti vita napján csak néhány képviselő fogalmazott meg ellenvéleményt. Az ő érvelésük szerint a javaslat felesleges, sőt veszélyes volt, hiszen ha megszüntetjük az apa – már a Bibliában megfogalmazott – jogát a gyermek fenyítésére, azzal bűnözőnek bélyegezzük a jóhiszemű szülőket, miközben örökre lemondunk arról, hogy a gyerekek megtanulják, hogyan kell viselkedni. Az egyik konzervatív képviselő így igazította ki őket: „Mi beszélgetünk az emberekkel, nem megütjük őket. Amiről szavakkal nem tudjuk meggyőzni gyermekeinket, veréssel soha nem fogjuk.”

1979-ben 259 igen és 6 nem szavazattal elfogadták a törvényjavaslatot. A törvénnyel egyet nem értő szülők egy kis csoportja az Európai Emberi Jogi Bizottsághoz fordult, Strasbourgba. Azt kérték, hogy a Bizottság nyilvánítsa a testi fenyítés tilalmát az emberi jogoknak ellentmondóvá. A Bizottság nemcsak hogy elutasította a kérelmet, hanem felhasználta az alkalmat, hogy bírálja azt a tényt, hogy más európai országban a gyermekek testi fenyítése az iskolában még mindig elfogadható gyakorlat.

Egy 1994-es felmérés a gyermekverést tiltó törvény gyakorlati megvalósulásáról

Az Egészségügyi és Szociális Minisztérium felkérésére a Svéd Statisztikai Hivatal felmérést végzett a gyermekek és a felnőttek büntetéssel kapcsolatos tapasztalatairól, attitűdjeiről, valamint arról, mennyire ismerik a gyerekek a verést tiltó törvényt. Az elkészült beszámolót 1995 decemberében hozták nyilvánosságra. A kutatás eredményei szerint a svéd lakosság nagy része (89%) elutasította a testi fenyítés minden formáját. A kutatás arra is rámutat, hogy a szülők képesek voltak más eszközöket találni gyermekük viselkedésének szankcionálására, például 18%-uk tartotta megoldásnak a zsebpénz megvonását.

Az 1965-ben végzett közvélemény-kutatásokról jól látható, hogy akkor még a svédek 53%-a tartotta a testi fenyítést a gyermeknevelés nélkülözhetetlen eszközének, míg öt-hat év leforgása után, a hetvenes évek elejére már alig 30% vélekedett így.

Civil szervezetek a gyermekek jogaiért

Számos Svédországban működő civil szervezet célja az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében foglaltak végrehajtása, valamint kutatási programok és kézzel fogható segítő programok lebonyolítása. A Rádda Barnen például egy Svédországban működő független civil szervezet, mely kapcsolatot tartott más országok helyi szervezeteivel is. A Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség tagja és tanácsadói státuszban tart kapcsolatot az ENSZ Gazdasági és Szociális Bizottságával. E civil szervezetek meggyőződése, hogy a testi fenyítés ellentétes a gyermekek fizikai sérthetlenséghez és az emberi méltósághoz való alapvető emberi jogaival. Fontos tisztában lenni azzal, hogy az erőszak erőszakot szül.

1992-ben a Rádda Barnen, más nemzetközi szervezetekkel együttműködésben két napos szemináriumot szervezett „Szünjön meg a gyermekek fizikai büntetése Európában” címmel. Itt újra kiemelték a testi fenyítés negatív hatásait igazoló kutatási tapasztalatokat, valamint hangsúlyozták annak fontosságát, hogy az európai országok a jogszabály szintjére emeljék e tilalmat, miközben igyekeznek alternatív nevelési stratégiákat meghonosítani.

A kormányzati szándékok és jogszabályi garanciák mellett a civil szervezetek is sokat tehetnek a testi fenyítés elleni harcban. Nem elég ugyanis rávilágítani, hogy a verés értelmetlen és káros, az is fontos, hogy a szülők ne érezzék magukat eszköztelennek, és problémáikkal magukra hagyva. Nélkülözhetetlenek ezért az olyan szolgáltatások, melyek segítséget, támogatást adnak a szülőknek, ha úgy érzik, nehézségeik vannak szülői szerepükben, elakadtak a gyermeknevelés során. Fontos, hogy a verés tilalmából ne az következzen a szülők számára, hogy semmit sem befolyásolhatnak gyermekük életében, ne tehetetlenül nézzék, amint gyermekük mind messzebbre és messzebbre megy. A gyerekeknek szükségük van támogatásra és tisztán körülhatárolt szabályokra, ez biztonságérzetet ad nekik. Lényeges ezért, hogy a szülők különböző szolgáltatások – telefonos segélyvonal, személyes konzultáció, ismeretterjesztő kiadványok – formájában megismerkedhessenek a gyermekek nevelésének és támogatásának alternatív lehetőségeivel.